

ÁBELOVSKÝ DOM

Hana Ponická

Krehká literárna reportáž o vzťahu spisovateľky k veľkému ľudskému i tvorivému zjavu v slovenskej literatúre dvadsiateho storočia.

Útla spomienková próza tvorí významnú časť literárnej tvorby Hany Ponicekej, ktorú zastupujú najmä tri práce vychádzajúce z osobnej skúsenosti. *Ábelovský dom* predstavuje začiatok oblúka, jeho stred tvorí dokumentárno-beletristická kniha *Janko Novák* a uzatvára autobiografické dielo *Lukavické zápisky*.

Spomienka na Boženu Slančíkovú-Timravu je vlastným príbehom Hany Ponicekej, ktorú už ako mladé dievča fascinovali osobnostne aj literárne najmä tri ženy: Božena Němcová a novohradské rodáčky E. M. Šoltésová a Božena Slančíková-Timrava.

Dej príbehu tvoria dve časové línie – v prvej sa martinská gymnazistka vyberá spolu s otcom za svojim literárnym idolom – sedemdesiatročnou spisovateľkou, ktorej dielo dôverne pozná a obdivuje. Po rokoch sa vracia do Ábelovej v rodnom Novohrade už ako mladá žena a matka po smrti Timravy, aby rekapitulovala vlastné zážitky v prostredí, kde Timrava prežila celý život. Drsnú krásu novohradskej planiny umocňujú rázovití Ábelovčania, ktorí milujú svoju pani spisovateľku, „kišasonku“, ako jej dôverne hovoria, a ich dobrosrdečný nadčasový humor.

Autentické postrehy, atmosféru prostredia, v akom žila Timrava, a jej hlavné povahové črty hodnoverne dokresluje fotografický materiál z rodinného archívu a dosiaľ neuverejnená osobná korešpondencia Hany Ponicekej s Boženou Slančíkovou-Timravou.

a chýtam pera Red
na prekrvavita s Troju
ogrofitou Tvoj; decer
a si sa. A moš w a y
nov, lebo nie krajšie
eka s dietatrom. A
cerka; Iste maš v
j-velku' starost a prac
y. Ad Tvojho manžel
preto dom bola rada
mi.

ma prekrvapita v Tro
to grofionu Tvoj; dec
la si sa. A mojs u
lnoy, lebo nie krajš
mieška s dietat Rom. A
dcerka. Tste mas
aj-velku' starost a pr
Ry. Ad Tvojho p. manz
a preto som bola rad
mi.

i vlani poslala som

TATRAN

ÁBELOVSKÝ DOM

Hana Ponická

TATRAN

Hana Ponická
ÁBELOVSKÝ DOM

Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN,
Bratislava 2020 ako 5265. publikácia
a 140. zväzok edície Slovenská tvorba.
Vydanie II.
Prebal a väzbu navrhol Peter Nosál.
Editorka Katarína Jusková
Jazyková redaktorka Adriana Oravcová
Technická redaktorka Eva Zdražilová
Sadzba Peter Nosál, Bratislava
Vytlačila Těšínská tiskárna, a.s., Český Těšín

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

u. fond
na podporu
umenia

Publikáciu z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia.

All rights reserved.

Copyright © Dedičia 2020
Compilation copyright © Juraj Žáry 2020
Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2020

ISBN 978-80-222-1132-1

Slovo na úvod

Keď sa autorka spomienkovej novely *Ábelovský dom* – v prízemnom domci svojej starej mamy pod Haličským zámkom Forgáčovcov – jedného júlového rána roku 1922 prihlásila plačom na svet, pôrodné babice okná pod gánkom do dvora s rozkvitnutou záhradou doširoka roztvorili. Vyčerpanú rodičku hodno osviežiť závanom čerstvého vzduchu a trepotajúcu sa dušičku vydesenej Hanky, vyvrhnuť do oslepujúcej prázdnoty a odpojenej od darkyne života, upokojiť éterom Božieho všehomíra.

Iba necelých sedemdesiat honov vzdušnou čiarou odtiaľ, v neďalekej lazníckej obci Ábelová, zahniezdenej uprostred vrškov nevysokého pohoria Ostrôžky, možno práve vtedy zastala na podstienku svojho skromného príbytku v dome poniže evanjelického kostola Božena Slančíková-Timrava. V tom čase mala už vyše 54-ročná spisovateľka veľkú časť svojich literárnych výtvorov za sebou, práve jej začali vychádzať zobrazené spisy. Nad sivovlasou hlavou možno zavial od haličsko-lučeňskej kotliny, obrúbenej z juhu riečnou stuhou Ipľa, svieži vánok, rozčuchral koruny stromov v hustých bukovo-dubových lesoch a pohladil vysoké hlbavé čelo. Vytrhol ábelovskú *tetu Timravu* z dúm, rozčeril myseľ obdarenú schopnosťou hlboko prežívať hlas prírodných živlov, šepoty vánku, najmä však vravu či každodenné trápenie ľudí, ktorí takisto ako ona zápasili

o prežitie či kúšтик lásky na skúpom kúsku zeme. Schopnosťou introspekcie, ktorá jej spolu s neľútostným kritickým postojom voči sebe samej pomáhala odkrývať s porozumením a často aj s iróniou zdanlivo menej dôležitý mikrokozmos medziľudských vzťahov a charakterov okrajového vidieckeho regiónu, ich skryté zákutia, pohnútky i neistoty.

Božena Slančíková bola pevnejšie, bytostnejšie ako jej o dve generácie mladšia krajanka pripútaná k rodnej novohradskej hrude, ktorá ju blažila i ťažila celý život. Prežila takmer osem desiatok rokov v závetrí tesného, nie však stiesneného domovského priestoru, plného podnetov a prostej zemitej krásy. Sem akoby ozvena prevratných dejinno-kultúrnych udalostí zaznievala len z diaľky, no jednako aj tu nenávratne menila staré časy, zasahovala do osudov jednotlivcov i rodín. Široký oblúk života svojráznej slovenskej literátky sa klenul od vzniku cisársko-kráľovskej duálnej monarchie Rakúsko-Uhorska (*k. und k. Doppelmonarchie*) až po prahéry komunistickej totality.

Dcéra národne cítiaceho, všestranne vzdelaného evanjelického farára dospievala a literárne dozrievala v časoch stupňujúceho sa maďarského nacionalistického ošiaľu, žasla i zúfala nad kataklizmami dvoch svetových vojen. Zakaždým ich sprevádzali výbojné pokusy Maďarov o opätovné uchvátenie slovenských území, ktoré sa bytostne dotýkali aj Novohradskej stolice. Keď sa po prvej svetovej vojne podarilo mladej masarykovskej republike zažehnať inváziu efemérnej boľševickej Maďarskej republiky rád, nastalo relatívne pokojné a slovenskej kultúre žičlivejšie obdobie. Zmar demokratického Československa po dvadsiatich rokoch však vyústil do nastolenia farskej republiky spravovanej Hitlerovým vazalom a do vypuknutia ďalšieho vojnového besnenia. Ruka v ruke

s tým zabralo horthyovské Maďarsko na základe viedenskej arbitráže časti južného Slovenska a Zakarpatskej Ukrajiny vrátane väčšiny územia Novohradu, spolu s Lučencom a Haličou. Po oslobodení nasledovalo krátke vydýchnutie starnúcej, no duchovne sviežej tety Timravy. V roku 1945 však prichádza zároveň k ďalšiemu veľkému zlomu v živote spisovateľky, keď sa musí na svoj veľký žal zo zdravotných dôvodov navždy rozlúčiť s ábelovskými lazmi a presťahovať sa k rodine netere Zlaty Petrivalskej do Lučenca.

V roku 1947 Timravu ako prvú spisovateľku na Slovensku oceňujú titulom národnej umelkyne. O štyri roky nato zomiera ako 84-ročná v Lučenci, kde ju — neďaleko milovaných vrškov Ostrôžok — aj pochovali.

Prvé štyri desaťročia života strávila Božena Slančíková v Polichne, kde prišla na svet v roku rakúsko-uhorského vyrovnania 1867. Na druhú polovicu života, po otcovej smrti, keď bolo treba uvoľniť evanjelickú faru, matka s dcérou sa „presunuli“ len za nevysoký Timravský kopec do susednej Ábelovej, kde zasa pôsobil v role evanjelického dušpastiera Timravin brat. Do osady, založenej akiste tak ako Polichno z iniciatívy zemepánov divínskeho hradného domínia, ktorí sa usilovali rozšíriť využitie zalesnenej pôdy. Dedinka dostala meno po sedliakovi — lazníkovi Ábelovi, aby naveky pripomínala kolonizačnú zásluhu tohto osadníka. Názov Ábelová sa nakoniec nemohol nestať aj znepokojivou pripomienkou biblického príbehu Kaina a Ábela, evokáciou tragického osudu dobrého z dvoch bratov, za ktorého preliatu krv potrestal Boh Kaina a jeho potomkov lopotou na neúrodnej zemi. Aká to biblická spravodlivosť, keď zlo víťazí nad dobrom a navyše naň majú doplácať a pykať za dedičný hriech nevinní vrátane obyvateľov nehostinného ábelovského chotára?

Timrava teda ostala novohradským lazom, vkladným medzi pôvodom sopečné vršky Ostrôžkov – tam, kde sa obloha dotýka zeme, kde dodnes cvrlikajú svrčky, poletujú motýle a rozlieha sa vtáčí spev – bezvýhradne verná. Treba však priznať, že tu nezohrala úlohu len vlastná vôľa, ale aj pokorné akceptovanie neúprosneho osudu, ktorý ojedinelé nesmelé pokusy vymaniť sa z hrčovitých koreňov domoviny udusil už v zárodku. Identitu Boženy Slančíkovej navyše odmala sťa životodarná miazga napájala výdatný prameň osobitej miestnej ľudovej kultúry vrátane reči domovského prostredia – jazyka, ktorý sa dá prirovnať k výšivkám na ábelovských krojoch, žiariacich ohňostrojom farieb, akým niet páru. S domácim nárečím sa natoľko stotožnila, že nemohla písať inak, „ako jej zobák narástol“. Docenila osobitý vyjadrovací potenciál vlastného kraja a rodinného kultúrneho zázemia ako svojbytný umelecký, zvečnenia hodný prostriedok vyjadrovania, aby ho zároveň bránila, hoci zväčša márne, pred zásahmi neúprosnych korektoriiek – strážkyň domnej rýdzosti slovenského jazyka na úkor jeho mnohotvárnej autenticity.

Keď napokon budúca spisovateľka dospela k presvedčeniu o svojom literárnom poslaní, nie náhodou si privlastnila zvukomalebné pomenovanie studničky Timravy – Cimravy. Vyviera dodnes spod Timravského vrchu a mení sa v rovnomenný potok, ktorý sa vlieva pod hradskou medzi Polichnom a Ábelovou do Ľuborečskej bystriny, náhliacej sa nadol k Iplu. Začínajúca polichniansko-ábelovská spisovateľka nemohla dostať do vienka čarovnejšie a imaginatívnejšie slovo. Prapôvodný zemepisný názov vyjadroval *temravu* – temnotu nehostinného lesa, skrývala sa za ním bázeň pred tajomnými magickými silami podsvetia, čo vyvolávali vedno so strachom i zvedavosť. Temravá studnička, zázračne vystupujúca

z temných hlbín na svetlo Božie ako číry prameň života, sa mala stať výstižným pseudonymom literátky, ktorá sa usilovala nastaviť zrkadlo šerej temnote ľudskej existencie, osvietiť nevedomie zábleskom ľudského umu a citu, pravdivo zachytiť spomalený, lež úderný pulz života v časopriestore, v akom sa pohybovala.

Naopak, keď sa pre spisovateľskú dráhu rozhodla Hana Ponická, vlastné, samo osebe dostatočne ľubozvučné meno nemusela transponovať do novej podoby. Prímenie Ponická totiž vystihovalo jej korene, verne vyjadrovalo pôvod predkov z otcovej strany v Ponikách — kedysi baníckej obci v Ponickej vrchovine v srdci Zvolenskej župy, za mohutným chrptom Poľany, v severnom susedstve Novohradu. Nehovoriac, že nevyspytateľným riadením osudu Ponickej prvý manžel, dlhoročný životný súpútnik básnik Štefan Žáry, s ktorým si v Bratislave založila trojdetnú rodinu, bol rodákom z Poník.

Otec Hany Ponickej, doktor práv, neskôr hlavný súdny inšpektor pre Východné Slovensko a Podkarpatskú Rus a potom ministerský radca, sa však už narodil v Novohradskej župe — v Opatovej pri Lučenci, kam sa jeho prastarí rodičia presunuli z menej úrodných ponických vrškov niekedy na prelome 18. a 19. storočia. Doktor Július Ponický pochádzal — takisto ako Timrava — z jedenástetnej slovenskej sedliackej rodiny. Bol takisto hrdým Slovákom, ako aj tuhým evanjelikom a svoju vieru i prísne mravné ideály sa snažil vo vzácnych voľných chvíľach vštepiť aj svojim dvom ratolestiam. Vernosť protestantskej konfesii a slovenskému povedomiu mu však nebránila, aby poslúchol hlas srdca a priženil sa do maďarskej a navyše katolíckej rodiny. Keď sa ťažko ranený rakúsko-uhorský vojak s vážnym priestrelom pľúc vracal z krvavého talianskeho frontu v slovinských Julských Alpách na rieke Soči

(tal. Isonzo), navštívil rodinu padlého maďarského druha Bertalana — Berciho Göőza, aby opísal smútkom zdrvenej matke posledné okamihy synovho života. Do oka mu ihneď padla tichá, málovravná Margit, počerná sestra bojového druha s belasými očami. Vzbĺkla láska na prvý pohľad a ich spoločný osud, ktorého prvým plodom sa stala dcéra Hanka, sa spečatil na pol storočia.

Timravinu novohradskú spolurodáčku Hanu Ponickú nasmeroval životný údel na celkom iné, široké i úzke, rovné i kri- volaké cesty, hoci aj tie ju na samom konci napokon dovedli späť do rodiska. Dom ovdovenej maďarskej starej mamy, ktorú skromne živil malý krámič so zmiešaným tovarom, a vedno s ním periférny rodný kraj nad Lučencom, spolu s rodičmi po niekoľkých mesiacoch opustila, aby odišla do „veľkého sveta“. Šťastné pestré detstvo strávila v mondénnych Košiciach, oddávna kultúrne zviazaných s Budapešťou, vzdialenou iba tri hodiny cesty vlakom. Vyrastala v optimistickej atmosfére, vychovávaná v duchu meštiansko-demokratických ideálov rozvíjajúcej sa strednej vrstvy, stotožnenej s duchovno-spo- ločenským progresom masarykovskej 1. republiky.

K širšiemu chápaniu okolitého sveta s jeho spoločensko-historickými a duchovnými súvislosťami Hane Ponicekej pomohol spomenutý dvojdomý pôvod, týkajúci sa všetkých zložiek jej osobnosti — mentality, jazyka, kultúry i nábožen- ského založenia. V tolerantnom rodinnom ovzduší mohla plnými priehrštiami čerpať zo slovensko-maďarskej i evanje- licko-katolíckej polarity aj z nerovnakého duchovného základu či povahy svojich rodičov, ktorých vzájomné rozdiely skôr spájali než rozdeľovali. A čo je podstatné, Hana Ponická sa ani jedného zo spomínaných osobnostných komponentov nikdy nezriekla. Všetky prirodzene vstrebała, stali sa pevnou

súčasťou jej bytostne tolerantného svetonázoru, identity i psychického ustrojenia a napospol ju utvrdili v nezlomnom presvedčení o nezmyselnosti akýchkoľvek fundamentalistických postojov.

Keď Košice, kde vedľa seba svorne spolunažívali obyvatelia rôznorodého národnostného pôvodu, duchovnej orientácie i sociálnej príslušnosti, zabralo v novembri roku 1938 na základe viedenskej arbitráže horthyovské Maďarsko, ideál pokojného, rovnovážneho života v meste sa zrútil ako domček z karát. Rodina Ponických sa už rok predtým presťahovala do Turčianskeho Svätého Martina – tradičného národoveckého centra vzťahujúcej sa slovenskej kultúry. Pôsobilo tu nemálo popredných osobností slovenského kultúrneho života, najmä evanjelického vierovyznania, ktoré ich predurčovalo už od čias možovského rodáka Jána Kollára na čiastočný príklon ku kultúrno-národne vyspelejšiemu českému prostrediu. Inšpiratívne martinské ovzdušie prebudilo v mladučkej gymnazistke záujem o tvorbu veľikánov umenia a literatúry – aj vďaka znalosti iných jazykov ako len slovenského – a zakrátko ju povzbudilo do prvých literárnych pokusov. Nadviazala tu podnetné známosti i priateľstvá, ktoré jej dláždili cestu do literárnej budúcnosti, a pokračovala v mnohostrannom vzdelávaní.

K všestrannej intelektuálno-duchovnej výzbroji, zahŕňajúcej už od košických liet okrem literatúry hru na klavíri, balet, návštevy umeleckých výstav a spoločenských podujatí, najmä koncertov a plesov, patrili aj výlety do prírody – od bezstarostných piknikov na horských lúkach až po cielené náročnejšie túry, lyžovanie a počas medickej praxe horolezecké výstupy vo Vysokých Tatrách. Lásku k prírode, k pohybu v jej lone a športu všeobecne vštepoval obom dcéram najmä

otec, presvedčený stúpenec sokolského hesla „v zdravom tele zdravý duch“, vychádzajúceho zo starogréckeho ideálu *kalokagathie* – súladu duševnej, telesnej a mravnej krásy. Až kým Hanka nevyletela z rodinného hniezda, otec, jej výletný spoločník a vodca, odkrýval dychtivým očiam dospievajúcej dcéry prírodné krásy Slovenska, veľhôr, hôr, ale aj vrškov a planín rodného kraja.

Pri každoročných návštevách haličskej „ómamy“ a široko rozvetvených príbuzných v okolí Lučenca nikdy nezabudli vybehnúť na lesnaté úbočia Ostrôžkov, aby ich zmerali krížom-krážom vlastnými krokmi. Neraz zastali na 600-metrovom vrchole pozvoľna stúpajúceho hrebeňa mohutných Siedmich chotárov, ktorý sa vypína nad okolitými katastrálnymi územiaми na juhovýchodnom okraji Ostrôžkov, nad Haličou zo severu, nad Podrečanmi z východnej a Tuhárskym mlynom zo západnej strany, odkiaľ bolo už len na skok do Polichna a na dva skoky do Ábelovej.

Keď 16-ročná Hanka s rozbúšeným srdcom a s malou dušičkou zastala na prahu rožného bytu v ábelovskom dome, Timrava prijala mladú obdivovateľku a adeptku literárneho remesla s otvoreným náručím, zjavne prekvapená romantickým zápalom martinskej gymnazistky, azda aj zaskočená Hankiným vášnivým záujmom o ňu samu a jej tvorbu. Ctibažnosť bola Timrave cudzia, vždy skromne pochybovala o výnimočnosti vlastnej spisovateľskej roly, navyše sa pred niekoľkými rokmi literárne odmlčala. Príchod nadchnutej kultivovanej a vyzrievajúcej mladučky obdivovateľky z iného, mestského sveta bol pre bezdetnú ábelovskú literátku nečakaným osviežujúcim zjavením.

Vzniklo zvláštne nerozlučné priateľstvo dvoch vekovo nerovných, no duchovne príbuzných, spriaznených duší. Jednej

skúsenej, ostrieľanej životom a prezieravej, no zároveň láskavej a dobrotivej, vyrovnanej s vlastným osudom a uzrozumenej s dočasnou pozemskou existencie; druhej, emotívne zapálenej, vydávajúcej sa napospas citom i smelým myšlienkam, túžbam i presvedčeniu, že bude mať dosť sily a energie, aby ich uskutočnila. Zatiaľ čo literárna dráha Timravy sa už uzavrela, mladšej z dvojice sa práve v Ábelovej, na prahu dospelosti, začala pomaly, ale isto plniť vysnívaná túžba po účasti na sugestívnom svete umenia a literatúry. Spontánne nadviazaný kontakt s obdivovanou literátkou, ktorá ju od samého začiatku obdarila srdečnou náklonnosťou, sympatiami a pochopením, mal splnenie tohto sna urýchliť.

Teta Timrava sa stala akousi tútorkou duchovného precitania vrtkej, duchom i telom skôr subtílnej Hanky, jej túžby vydať sa na neľahkú umeleckú dráhu, lemovanú neskôr rozličnými prekážkami, rodinno-životnými povinnosťami i zvratmi, šťastnými náhodami, priaznivými i nepriaznivými okolnosťami. Až do smrti Timravy na jeseň v roku 1951, teda trinásť rokov, ostali obe krajanke v úzkom kontakte. Timrava sa po celý zvyšok života zaujímal o tvorivý literárny i osobný život svojej mladej priateľky, držala jej palce, prajne jej radila a materinsky ju poučala. Ostala jej vernou listovou spoločníčkou a občasnou hostiteľkou v ábelovskom dome či Lučenci až do konca života. O vzájomnej náklonnosti a vrúcnom citovom vzťahu svedčí aj (bohužiaľ, nekompletne) zachovaná korešpondencia. Listom a pohľadniciam ábelovskej hostiteľky nechýba občas aj vyčítavý tón, prezrádzajúci nespokojnosť s primalou frekvenciou Hankiných návštev či pridlhým čakaním odpovede na svoj list.

Napriek cennej martinskej skúsenosti pre dospievajúcu dievčinu, ktorá urýchlila — spolu s návštevou v Ábelovej — jej

duchovné dozrievanie a umocnila záujem o umeleckú sféru, ostal Martin len krátkou epizódou v živote Hany Ponickej. Na prelome tridsiatych a štyridsiatych rokov sa rodina presťahovala do kozmopolitnejšieho hlavného mesta Bratislavy, kde sa napriek hustnúcemu fašistickému ovzdušiu a ťaživému vojnovému prízraku rozvíjal aký-taký, i keď obmedzený kultúrno-spoločenský život. Po absolvovaní gymnázia sa Hana Ponická zapisuje na štúdium medicíny, no zároveň sa dychtivo zapája do víru spoločenského života novej generácie literátov a výtvarníkov, ktorá odoláva, ako sa dá, tlaku štátnej ideológie, i keď ju naostatok sčasti rozprášia na fronty druhej svetovej vojny. Znovunadobudnutá sloboda v povojnovom období rekonštrukcie rozvrátenej, zdevastovanej krajiny trvá len krátky čas. Nastolenie totalitnej diktatúry koncom štyridsiatych rokov minulého storočia spolu s rozdelením Európy železnou oponou preruší na celé štyri desiatky rokov prirodzený vývoj kultúrno-spoločenského života.

V Bratislave, kde napokon v rámci vlastných možností a rodinných povinností buduje svoju spisovateľskú, prekladateľskú aj publicistickú kariéru, sa Hana Ponická nezahniezdzuje na večné časy, práve naopak. Po viacerých dočasných únikoch hlas rodného kraja – vedno s úsilím vybrádnut z bahna lži a pretvárk, ktoré deformatovali kultúrno-spoločenské prostredie hlavného mesta predovšetkým po okupácii Československa v auguste roku 1968 – naliehavo zosilnel začiatkom sedemdesiatych rokov. Hana Ponická vtedy definitívne, natrvalo opúšťa ohnisko normalizačného kultúrneho marazmu, umocneného kolaborantstvom prispôsobivých umelcov, posadnutých novým démonom súhlasu. Mieri späť ku koreňom, z ktorých sa nebude chcieť vyviazať až do konca života, pretože jej poskytujú pevnú oporu pred nepriazňou režimu.

Ten na ňu zaútočí po zjazde slovenských spisovateľov v roku 1977, kde jej nedovolia vystúpiť s príspevkom na obranu zakázaných slovenských spisovateľov, ktorý je kritikou neslobody v mnohých oblastiach kultúrno-spoločenského diania a nedodržovania občianskych práv deklarovaných ústavou.

Nie náhodou si na zjazd, kde svoj vopred namnožený manifest rozdá všetkým prítomným, berie ako talizman jeden z Timravíných listov. Magická sila trochu kostrbatých, traslávých riadkov prestúpených mravnou konzistenciou ábelovskej pisateľky bude Hanu Ponickú chrániť pred nevôľou či hnevom spisovateľského stáda, zaskočeného náhlym zjavením obnaženej pravdy. Práve sa totiž ostentatívnym podpisom Anticharty vo svetle reflektorov — spoločne s televíznymi zabávačmi, hercami a spevákmi — nechalo dobrovoľne vohnať do totalitnej ohrady umenia lojálneho režimu a pred mravnosťou či hlasom svedomia uprednostnilo užívanie socialistických statkov, trafík a apanáží v pohodlnom závetrí.

Ponickej manifestačný príspevok sa stretol s nečakaným ohlasom, na rozdiel od československej Charty dostal pomenovanie Slovenská charta. Krátko po zjazde ho uverejnili v mienkotvornom francúzskom denníku *Le Monde* a predniesli na Konferencii o európskej bezpečnosti a dodržiavaní ľudských práv v Belehrade. Hana Ponická napokon svoj disident-ský príbeh, ktorý ju spojil s mnohými slovenskými, no najmä českými intelektuálmi — chartistami, rozpovie v pôvodne samizdatovej knižke *Lukavické zápisky*, prvý raz publikovanej vo Škvoreckého torontskom vydavateľstve Sixty-Eight Publishers. A láskyplný vzťah ku kraju ponických predkov úprimne pretaví aj do viacerých samizdatových fejtónov z obdobia stráveného v lukavickom mlyne (*Mičinský prameň* a i.)

Osud v súčinnosti so štipkou náhody teda už v roku 1972 priviedol Hanu Ponickú do bezprostrednej blízkosti dávnych otcových predkov, k pomedziu ponických vrškov do obce Lukavica v pahorkatine za sliachskými kúpeľmi Boženy Němcovej či nad hronseckým kaštieľom, kde zasa chodieval Andrej Sládkovič. Usadí sa v malebnom chátrajúcom mlyne na dolnom konci dediny, kde je žblnkotavý prúd Lukavického potoka najsilnejší a dáva zabudnúť na zvukový balast veľkomesta i manipulatívny hukot masmédií. Obnova polorozpadnutej usadlosti si však vyžiada veľkú časť jej duševnej i telesnej energie. Žije tu skromne, uzmierená a vyrovnaná s vyradením z oficiálneho kultúrneho života, lež s dobrým pocitom vnútornej nezávislosti. Z relatívne pokojného vidieckeho prostredia (kde ju navštevujú iba príslušníci štátnej bezpečnosti alebo slovenskí a českí disidenti) ju na jeseň 1989 vytrhne súdny proces s Bratislavskou päťkou (Miroslav Kusý, Ján Čarnogurský, Vladimír Maňák, Anton Selecký a Hana Ponická). Oslobodzujúci rozsudok už sprevádza pád totalitného politického systému a rozpad socialistického tábora, ktoré prinášajú slobodu, i keď s nečakanými kyslorodnými ingredienciami ako aj pribúdajúcimi zákalmi. Hana Ponická sa po dlhoročnej prestávke zasa s novou energiou rozbieha do sveta, nikdy však nie na dlhší čas.

Pevne ukutá obruč neomylného kruhu života Hany Ponickej sa nakoniec predsa len uzatvára v rodnom Novohrade — ako by sa z Bratislavy dlhodobou okľukou cez Ponickú vrchovinu postupne približovala k rodnej obci. Posledných päť rokov života strávi v povznášajúcom prostredí reštituovaného novorenesančného kaštieľa a parku z konca 19. storočia v blízkych Podrečanoch. Na mieste nabitom duchovnou energiou spomienky na Michala Miloslava Hodžu — začas vychovávateľa v renesančnej kúrii, čo kaštieľu predchádzala.